

[Formanden.]

„Vil indenrigsministeren søge sundhedsreglerne ændret således, at det vil være tilladt konsummejerierne at tilsætte smagsingredienser til surmælksproduktet yoghurt, således som det kan købes mange steder i udlandet?“

Spørgsmålene vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommende spørgetid.

Folketingets næste møde afholdes tirsdag den 21. april kl. 14 med følgende dagsorden:

1) Første behandling af:

Forslag til lov om udbygning og ombygning af åndssvageinstitutionen Lille-mosegård med Gammelmosehus.

2) Første behandling af:

Forslag til lov om statsgaranti for lån optaget af det færøske hjemmestyre m. v.

Formanden meddelte sluttelig planen for tingets øvrige møder i den følgende uge.

Mødet hævet kl. 13³⁰.

87. møde.

Tirsdag den 21. april kl. 14.

Formanden: I skrivelse af 16. april meddeler den fungerende udenrigsminister, at han ønsker her i tinget skriftligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning i anledning af en under 9. juli 1958 i byen San Salvador afsluttet handels- og skibsfartstraktat mellem Danmark og Salvador.

Skriftlig fremsættelse af forslag:

Statsministeren (H. C. Hansen): Jeg har herved den ære på udenrigsministerens vegne for det høje ting at fremsætte *forslag til folketingsbeslutning i anledning af en under 9. juli 1958 i byen San Salvador afsluttet handels- og skibsfartstraktat mellem Danmark og Salvador.*

Den efter krigen øgede samhandel med Salvador har gjort det ønskeligt, at der med dette land afsluttes en traktat om gensidig mestbegunstigelsesbehandling med hensyn til told og skibsfart.

Tidligere forhandlinger herom havde ikke ført til noget resultat på grund af Salvadors ønske om adgang til kaffeeksport til Danmark, hvilket af valutariske grunde dengang ikke lod sig gennemføre.

Efter åbningen af et globalkontingent til indkøb af kaffe fra det central- og sydamerikanske dollarområde blev forhandlingerne med Salvador genoptaget, hvilke forhandlinger resulterede i en den 9. juli 1958 undertegnet handels- og skibsfartstraktat, som ratificeredes af Salvadors kongres den 29. juli 1958, og som blev sat midlertidigt i kraft den 15. september 1958. Det må anses for ønskeligt, at der nu også fra dansk side tages skridt til at gennemføre ratifikationen.

Den første sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om udbygning og ombygning af åndssvageinstitutionen Lillemosegård med Gammelmosehus.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 2779, fremsættelsen i tidenden sp. 4254).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Edel Saunte: Det er jo almindelig kendt, at der mangler pladser inden for åndssvageforsorgen, og at en række af de pladser, vi har, ikke er så moderne og så tilfredsstillende, som vi måtte ønske. Jeg tror, man kan sige, at åndssvageinstitutionen Lillemosegård med Gammelmosehus er den institution inden for Østifternes Åndssvageanstalt, der trænger mest til modernisering. Forholdene har igennem mange år været overordentlig utilfredsstillende derude: sove-

[Edel Saunte.]

salene er for store, de hygiejniske forhold er meget, meget umoderne, og selv om mange af patienterne er glade for at være der, er det således, at denne tilstand ikke kan eller bør fortsætte ret meget længere. Det er derfor med stor glæde, jeg ser dette lovforslag fremsat, og jeg tror, at forslaget, således som tankerne nu er udformet i de skitser, der ligger til grund for forslaget, virkelig kan medføre en moderne og overordentlig tilfredsstillende anstalt.

I virkeligheden bliver der to anstalter, en anstalt for plejepatienter og en anstalt for børn. Vi mangler for Københavnsområdet et forsorgscentrum; vi mangler især børnepladser, og det vil være en stor lettelse for for sorgen, når disse 372 børnepladser bliver færdige. Hele ideen i institutionen er moderne og tilfredsstillende.

Institutionen, som umiddelbart kunne virke som en meget stor institution, kommer i praksis til at virke som en række små institutioner. For det første er den delt op i to afdelinger, en for voksne på 308 patienter, og en for børn, som nævnt for 372 børn. Disse to institutioner bliver delt af hele det store frie område, som mosen udgør, og den enkelte institution bliver delt op i små hjem, således at patienterne kan komme til at leve under hyggelige og hjemlige forhold. Børnehospitalet bliver også opdelt i små afdelinger, og i hver afdeling vil man kunne have patienter af samme kategori, og det vil være muligt at udføre det meget nødvendige arbejde, der bør udføres for mange af disse børn. Alene dette, at vi får en særlig lille afdeling for de spastiske børn, en særlig afdeling for de stadig sengeliggende børn, vil betyde en stor lettelse i arbejdet.

Jeg kan derfor på det bedste anbefale, at man omgående bevilger dette beløb, som ganske vist er stort, men som er nødvendigt, og jeg håber, at vi kan få lovforslaget gennemført i et meget hurtigt tempo; således at byggearbejdet allerede kan begynde i år.

Adolph Sørensen: Mit partis ordfører, det ærede medlem fru Gertie Wandel, er desværre fraværende på grund af sygdom. Jeg skal derfor på den konservative gruppes vegne knytte nogle bemærkninger til det her omhandlede lovforslag.

Den udbygning og ombygning af Lille-

mosegård og Gammelmosehus, som lovforslaget tager sigte på, blev i virkeligheden besluttet allerede i 1952, tror jeg det var, og en årrække er forløbet siden da, en alt for lang årrække, kan man synes. Den utålmodighed, der ligesom kommer til orde i de sidste linjer i den højtærede socialministers skriftlige fremsættelse, er for så vidt forståelig nok. Når vi alligevel fra konservativ side har ønsket et lovforslag fremsat her i tinget frem for at give bevillingen over finansudvalget, er det, synes vi, velbegrundet, og det har flere årsager.

For det første er der det rent principielle, at sager af en størrelsesorden som den foreliggende i alle tilfælde bør passere direkte over folketinget og dér underkastes en grundig behandling. Det kan jo ikke nægtes, som også det ærede medlem fru Edel Saunte sagde, at det er et stort beløb, det drejer sig om. 25 mill. kr. er dog selv i vore dage en betydelig sum. For den kan der f. eks. opføres 700-800 moderne familiebøliger til en 3 000-4 000 mennesker, altså en hel lille by. For det andet bør folketingets medlemmer, der jo dog til syvende og sidst har et ansvar at leve op til, have lejlighed til at underkaste sådanne betydningsfulde sager en nærmere prøvelse, og vi noterer med tilfredshed, at det får vi altså hermed.

At det drejer sig om et såre betydningsfuldt område, er der vist ingen, der er i tvivl om. Vi er jo alle klar over, selv de, der kun måtte have et mere overfladisk kendskab til forholdene, at de institutioner, som det her drejer sig om, simpelt hen ikke kan fortsætte arbejdet under vilkår, der i virkeligheden er væsentlig ringere end i 1886, da institutionen blev åbnet. Vi erkender, at vi står over for en sag, hvis endelige løsning er påtrængende og nødvendig, men uanset hvor meget den haster, må vi altså kræve den underkastet en udvalgsbehandling, hvor vi erklærer os rede til velvillig medvirken.

Hvad selve lovforslaget og bemærkningerne hertil angår, har det undret mig lidt, at det ikke fremgår heraf, hvorvidt man har tænkt på nogen egentlig form for undervisning eller terapi. Det finder jeg så meget mærkeligere, som en gennemførelse heraf vel vil være en helt naturlig konsekvens af

[Adolph Sørensen.]

forslaget om den nye åndssvage lov, der jo netop, så vidt jeg har forstået det, har draget en differentieret undervisning stærkere i forgrunden, end vi hidtil har kendt det. Bortset fra, at det antydes, at eksisterende bygninger omdannes til terapi-afdeling, er der i bemærkningerne kun anført, at der, som det hedder, tænkes indrettet en afdeling for 22 store piger, der kan oplæres til rengøring o. lign. Det må forekomme at være et alt for svagt indslag når man betænker, hvor mange resultater der indtil nu foreligger af en stadig undervisning af selv meget hæmmede børn og unge. Vi håber, at der på disse institutioner åbnes nye og øgede muligheder for undervisning og oplæring af børn også uden for det såkaldte skoleklientel.

Jeg finder det rigtigt, at der, som det fremgår af bemærkningerne, sigtes på ikke blot at opføre et hospital, men også et hjem eller rettere en række af små hjem, hvor man ligesom kombinerer hjemlig intimitet med de institutionsfordele, som læge- og lærertilsyn nu engang sikrer. Det må jo dreje sig om at skabe en sådan ramme om en lykkeligst mulig tilværelse for de medborgere, som skæbnen har henvist til at skulle leve deres liv eller en stor del heraf inden for disse institutioner, og jeg vil gerne slå fast, at vi er rede til at være med til at skabe denne ramme, men vi mener ikke, det bør være en forgyldt luksusramme.

Det er naturligt, at der knyttes en sygeafdeling til institutionen; det må også ligge klart, at en hel del forskningsarbejde simpelt hen må indgå i dens daglige liv, og at det koster ekstra at skabe den fornødne tekniske baggrund herfor. Alligevel forekommer det for den umiddelbare betragtning, som man jo kun foreløbig har kunnet underkaste det, at være dyrt. Omkostningerne ved gennemførelsen beløber sig til ca. 35 000 kr. pr. seng; det svarer til, hvad en moderne boligbebyggelse med alle dens tekniske goder o. s. v. koster pr. lejlighed, og vi ønsker da gerne at få lejlighed til i udvalget at se på projektets nærmere udformning, for selv om — hvis jeg må indskyde dette i denne forbindelse — det desværre er en alt for udbredt opfattelse, at vejen til lavere byggeomkostninger alene

går over licitation, håndværkerhonorarers decimering o. s. v., kan de høje byggepriser alligevel nu og da føres tilbage til en for kostbar projektering, jeg tør vist endda sige temmelig ofte. Jeg finder det i denne forbindelse naturligt at gøre opmærksom på, at håndværkerudgifternes andel i byggeudgifternes stigning er langt mindre end de øvrige faktorer. Jeg har ikke hermed villet påstå, at der i denne sag er projekteret urimelig dyrt, men vil altså gerne under udvalgsarbejdet have nærmere oplysninger herom.

Vi ønsker altså på en række områder mere oplysning i et udvalg, end bemærkningerne har kunnet give os, men vi erkender fuldt ud den bydende nødvendighed af gennemgribende forbedringer på de to institutioner, der her er tale om, ja, på dette forsorgsområde i det hele taget. Vi medvirker som allerede sagt gerne til en saglig og hurtigst mulig behandling i udvalget. Jeg vil gerne slutte med at tilsige dette og foreslå, at det udvalg, der formentlig ned sættes, snarest muligt får lejlighed til ved besøg på institutionerne at stifte nærmere bekendtskab med forholdene derude.

Skov Jørgensen: Det lovforslag, vi her skal behandle, går ud på i løbet af de kommende 4 finansår at bevilge 25 mill. kr. til åndssvageinstitutionen Lillemosegård med Gammelmosehus. Den højtærede socialminister giver i sin fremsættelsestale udtryk for, at det ikke er sikkert, at det anslåede beløb slår til.

Lovforslaget er et led i den udbygning af åndssvageforsorgens institutioner, som vi er enige om er nødvendig, og som allerede er i gang. Jeg tænker i denne forbindelse på bevillingerne til Ebberødgård og planerne om overtagelse af sanatorier i Jylland.

Når venstre og de konservative ikke kunne gå med til at ekspedere sagen i finansudvalget, var det ikke, fordi vi er i tvivl om, at åndssvageforsorgen skal udbygges; men det skyldtes — bortset fra at udgifter af denne størrelsesorden altid bør gå over folketinget — at man har fornemmelsen af, at der råder en vis usikkerhed i åndssvageforsorgen med hensyn til behandlingsopgaver og behandlingsmuligheder, en usikkerhed, der i det foreliggende tilfælde afspejler sig i en usikkerhed med hensyn

[Skov Jørgensen.]

til udgifterne ved projektet. Vi vil gerne vide, hvad der er afklaret i forbindelse med projektet, og gerne være sikre på, at det ikke blot drejer sig om at komme i gang i tillid til, at en afklaring kommer efterhånden.

I sin fremsættelsestale gav den højtærede socialminister udtryk for den opfattelse, at der vil blive stigende mulighed for medicinsk behandling af åndssvaghed. Det tør jeg naturligvis ikke modsige. Men det, jeg har begrundet håb om, er stigende muligheder for forebyggelse af åndssvaghed og for ydelse af den rigtige hjælp til de åndssvage. Jeg vil gerne spørge, hvormed den højtærede minister begrundet sin antagelse, om det er med forhåbninger til dybdepsykologien, til neurologien, til den interne medicin eller til andre behandlingsformer, som har deres talsmænd herhjemme; for institutionens indretning og specielt dens hospitalspræg hænger sammen med besvarelsen af disse spørgsmål.

Jeg vil lige gøre en bemærkning om hvert af de 3 områder: forebyggelse, det pædagogiske og det medicinske indslag i behandlingen. Forebyggelse er bl. a. et spørgsmål om forskning, og vi ønsker stærkt, at der ved vore åndssvageinstitutioner, også ved denne, gives gode vilkår for forskningen. Den socialpædagogiske hjælp er et spørgsmål om pleje, beskæftigelse, optræning og oplæring. Så vidt jeg kan se, er der kun spredte tilløb at opfylde disse for os primære krav til en åndssvageinstitution. Vi er bange for og finder det forkert, om vi gennem lovgivningen skaber sådanne rammer for de åndssvage, at vi påtvinger dem at være patienter hele livet, og om vort patientbegreb skulle hindre os i at få øje på mennesket hos den åndssvage, skulle hindre os i at hjælpe ham så nær til en normal tilværelse som muligt, og det er muligt for manges vedkommende.

Det er nok desværre nødvendigt stadig at have store institutioner; men det er ikke rigtigt at bygge hospitaler, hvis for-

målet er beskæftigelse og oplæring. Det er almindeligt antaget, at op mod halvdelen af institutionernes åndssvage er psykotisk prægede. Jeg tør ikke uden videre tilslutte mig dette tal; men netop disse klare hospitalstilfælde er, så vidt jeg forstår, undtaget fra optagelse på de her planlagte institutioner.

Det havde vel været naturligt og rimeligt, om der havde foreligget en egentlig investeringsplan for hele forsorgens opbygning i stedet for dette måske noget svagt motiverede skøn om en detalje, for det er jo klart, at det foreliggende forslag vil virke retningsgivende og måske bindende ved åndssvageforsorgens fulde udbygning. Det er begrundelsen for, at vi, selv om vi er velvilligt indstillet over for forslaget og indstillet på en så hurtig behandling, som det vil være forsvarligt, ønsker det drøftet i et udvalg.

Else Zeuthen: Som de to foregående ærede talere vil også jeg gerne se på det foreliggende forslag i et udvalg for at få nærmere rede på de planer, som her lægges frem for det høje ting. Jeg vil også gerne have lejlighed til at bese institutionerne, som foreslået af det ærede medlem hr. Adolph Sørensen, men jeg vil gerne dertil føje, at fra besøg på en række andre institutioner af lignende art er det ikke mit indtryk, at der i vore dage projekteres urimelig dyrt. De smukke og bedre omgivelser, som vi i vor tid skaber for sindssyge, åndssvage og andre medborgere, som ikke kan klare sig selv, opnås for en stor del ved moderne proportioner og ved smukke, lyse og optimistiske farver.

Da det foreliggende lovforslag om udbygning og ombygning af Lillemosegård med Gammelmosehus både vil råde bod på den store pladsmangel på vore åndssvageanstalter og skaffe tidssvarende og mere menneskeværdige forhold på den ofte kritiserede Lillemosegård, vil mit parti gerne være med til at gennemføre det her foreliggende lovforslag og gennemføre det hurtigt.

Ayoë Herbol: Som nævnt af de tidligere ordførere er dette lovforslag et led i den udbygning af åndssvageforsorgen, der allerede nu er i gang; det er også på tide, når man læser om den pladmangel, der hersker, og det store behov, der er for bedre og rummeligere forhold for de åndssvage. Man har især beskrevet de uhygiejniske og sanitære forhold, der forefindes ude på Gammelmosarhus og Lillemosegård, hvor det i allerhøjeste grad tiltrænges, at et moderne og tidssvarende byggeri kommer i gang.

Jeg skal ikke komme ind på detaljerne i bemærkningerne til lovforslaget, men blot tilsige retsforbundets velvillige medvirken i arbejdet i det udvalg, der kommer.

Petra Petersen: Det er blevet sagt her i dag, at 25 mill. kr. er mange penge — det er det beløb, som udbygningen og ombygningen af Lillemosegård antagelig vil koste. Og det er rigtigt, at det er mange penge, men det er penge, som er nødvendige, om de forhold på åndssvageinstitutionen, som gennem årene har været til offentlig debat, skal rettes. Som på andre områder er der også på åndssvageinstitutionerne ventelister og overbelægning af et omfang, der ikke kan forsvares, og det var vel i og for sig ikke det, partierne var enige om, da vi havde åndssvagebogen til første debat her i tinget.

Kommunerne er derfor velvilligt indstillet over for lovforslaget. Vi har ikke mange anker; en af de få er, om det dog ikke ville være rigtigt at gøre også disse institutioner noget mindre. Jeg har for kort tid siden besøgt en mindre, ny institution, og jeg synes, at netop en åndssvageinstitution i allerhøjeste grad må lide under, at så mange patienter er samlet. Jeg tror, at omsorgen for de syge ville blive bedre, om man gjorde institutionerne noget mindre.

Men som sagt er vi velvilligt indstillet over for lovforslaget.

Socialministeren (Bomholt): Jeg takker de ærede ordførere for den praktisk talt enstemmige tilslutning til lovforslaget. Der synes fra alle sider at være forståelse for, at vi her står over for en opgave, hvis løsning er påtrængende nødvendig, og det er rigtigt, som det ærede medlem fru Edel Saunte sagde, at vi her har at gøre med en insti-

tution inden for ØA, som har de mindst tilfredsstillende ydre vilkår.

Der blev fremsat ønske om et udvalg, og i dette udvalg vil det være naturligt at drøfte nogle af de problemer, der her er rejst, og i særlig grad de problemer, der vedrører det interne liv.

Det ærede medlem hr. Skov Jørgensen ønskede, at forskningen skulle have gode vilkår. Jeg er af samme opfattelse og vil gerne medvirke til, at vi finder frem til den helt rigtige løsning. Det sker imidlertid ikke blot i tilknytning til den institution, hvis byggeprogram vi her beskæftiger os med; jeg vil også mene, at den kommende nye lovgivning gennem sin ordning kunne betyde et plus med hensyn til at imødekomme problemerne på den rette måde, de problemer der optog det ærede medlem så stærkt.

Det ærede medlem hr. Adolph Sørensen fremhævede, at den foreslåede bevilling havde været til behandling i finansudvalget og nu i form af et lovforslag var overgået til tinget, og han mente, at denne fremgangsmåde af flere årsager var den rette. Jeg vil gerne for mit vedkommende sige, at det motiv, og faktisk det eneste motiv, der for mig har været afgørende, er dette, at vi nu skulle kunne nå frem til en enig åndssvage Lovgivning, en lovgivning på dette følsomme og besværlige og meget krævende område, og det ville da være en naturlig forlængelse heraf også at tilstræbe enighed, når det drejer sig om bygning af en institution som denne.

Det ærede medlem hr. Adolph Sørensen var meget optaget af at få mere undervisning og terapi ind i billedet. Det kan nødvendigvis ikke få nogen fremtrædende plads i et lovforslag af denne karakter, der drejer sig om udbygning og ombygning af en institution.

I øvrigt er jeg helt uenig med det ærede medlem i de bemærkninger, han fremsatte. Der er ikke, som det ærede medlem sagde, tale om en forgyldt luksusramme, og jeg forstod, at det ærede medlem heller ikke ville mene, at dette udtryk skulle kunne bruges om det fremsatte projekt. Det ærede medlem nævnte tallet ca. 35 000 kr. pr. seng, som vi har anført i bemærkningerne til lovforslaget. Her må det ærede medlem erindre sig, at i dette beløb indgår udgifterne til alle de hjælpeinstitutioner, som der

[Socialministeren.]

skal være, til personale, læger o. s. v., og just på ændringsvageinstitutionerne er der jo brug for et ikke helt ringe personale. Derved kommer beløbet pr. seng op i niveau med sindssygehospitalernes udgifter pr. seng.

Det ærede medlem fru Petra Petersen spurgte, om det dog ikke ville være rigtigst at gøre institutionerne mindre. Jo, der er vist ingen tvivl om, at det bedste ville være noget mindre institutioner, men projektet her forener hensynet til de små boliger, de overkommelige, hjemmeprægede boliger, med det større kompleks, som giver større differentieringsmuligheder, større muligheder for terapi og andet, som er ønskeligt.

Adolph Sørensen: Jeg ville blot gerne have lov til at understrege, at jeg med min bemærkning før om den forgyldte luksusramme ikke på nogen måde har taget stilling til det her foreliggende projekt, al den stund jeg jo slet ikke kender det og ikke har haft anledning til at lære det at kende, fordi det vel egentlig slet ikke er detailprojekteret. Det, jeg ønskede, var blot at forbeholde mig min stilling over for en eventuel luksusbetoning af det byggeri, der nu forhåbentlig snart skal i gang derude.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Edel Saunte: Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning vedtoges dette forslag.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om statsgaranti for lån optaget af det færøske hjemmestyre m. v.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 2833, fremsættelsen i tidenden sp. 4241).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Dupont: Når det færøske landsstyre har henvendt sig til regeringen med et investe-

ringsprogram for de næste 5 år på 190 mill. kr., er der grund til at takke den højtærede finansminister for fremsættelse af et lovforslag om statsgaranti for lånene. Det drejer sig om en statsgaranti for lån på 20 mill. kr., fordelt over 5 år, optaget af det færøske landsstyre, og en garanti for lån på i alt 42 mill. kr., som optages af Færøernes Realkreditinstitut til udbygning af den færøske fiskerflåde.

Der ligger i forslaget en dyb forståelse af de vanskeligheder, Færøerne med deres forholdsvis lille befolkning er stillet i, en forståelse, der også burde brede sig inden for befolkningen i den øvrige del af riget. Selv om Færøerne har deres særlige form for selvstyre, er der tale om et rigsfællesskab, og det kan ikke være os ligegyldigt, hvordan det går med offentlige og private investeringer i Færøsamfundet. Vi må være dybt interesseret i, at alle produktive kræfter i dette samfund udnyttes.

Selv om der til tider fremkommer meddelelser om mishagsytringer fra visse dele af den færøske befolkning, f. eks. over indretningen af en radarstation, skal det ikke glemmes, at selve befolkningen gennem det seneste lagtingsvalg har tilkendegivet sit faste tilhørsforhold til Danmark.

Stort set må det erkendes, at ikke blot landsstyrets nuværende tre partier, socialdemokratiet, sambandspartiet og gamle selvstyreparti, men også folkeflokkens og fremskridtspartiet må påregnes at anerkende fællesskabet med riget og det selvstyre, der nu i over 10 år har bestået sin prøve.

Når forholdene ligger således, er det naturligt, at folketinget og regeringen søger at fremme det færøske erhvervsliv, ligesom man må give de offentlige investeringer mulighed for gennem havne- og vejanlæg at fremme den industri, der er en betingelse for udviklingen af det færøske fiskeri.

Baggrunden for det foreliggende lovforslag er da også den, at det færøske folk udelukkende er henvist til at opbygge sit erhvervsliv på grundlag af fiskeriet. Over 90 pct. af den samlede eksport består af fisk og fiskeriprodukter, repræsenterende en værdi af omkring 92 mill. kr. Hertil kan så føjes, at den samlede import til Færøerne udgør omtrent det samme beløb, hvoraf Danmark tegner sig for 60 mill. kr. Det er klart, at en forøgelse af fangsten